

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח):

הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

עשיית מלאכה אחרי הדלקת נרות - מקורות והערות

א. עשיית מלאכה אחרי הדלקת נרות

כפי שכבר למדנו בעבר, בהדלקת נרות מקבלים שבת. לכן אישה שהדליקה נרות אסורה בעשיית מלאכה.

איש שאשתו הדליקה נרות וכן שאר בני הבית, מותרים בעשיית מלאכה, מפני שקבלת שבת של האישה לא משפיעה עליהם¹.

אישה שבעלה קיבל שבת מוקדם בתפילה, יש אומרים שאינה נגררת אחריו ומותרת בעשיית מלאכה, ולכן יכולה להדליק נרות בשעת הדלקת נרות הרגילה. ויש אומרים שנגררת אחריו ואסורה בעשיית מלאכה ולכן עליה להדליק נרות שבת לפני שהוא מתפלל.

להלכה - לשיטת האגרות משה והגר"ע יוסף זצ"ל מותרת בעשיית מלאכה. לשיטת הגר"ש וואזנר זצ"ל אסורה².

ב. עשיית מלאכה עבור מי שקיבל שבת, ע"י מי שלא קיבל

מותר ליהודי שקיבל שבת לומר לחברו שעדיין לא קיבל שיעשה עבורו מלאכה, מפני שאין איסור אמירה כשלחברו מותרת עשיית המלאכה. כל זה בתנאי שיש שהות רבה עד בין השמשות. בסמוך לבין השמשות מן הסתם רוב בני העיר קבלו שבת, וגם חברו אסור בעשיית מלאכה.

וכן במוצאי שבת - יהודי שעדיין לא הוציא שבת, יכול לבקש מחברו שהוציא שבת לעשות עבורו מלאכה³.

מקורות והערות

1. באור זרוע (ח"ב סי' טז) דן במקרה בו קבלו שבת בטעות, שהיו עננים וחשבו שכבר לילה ואח"כ התפזרו העננים וראו שעדיין יום בתוך הדברים הוא מביא תשובה של רב שרירא גאון, שממנה ניתן ללמוד שבני הבית לא נגררים אחרי האישה שהדליקה נרות. וז"ל: "וכן משמע מדברי רב שרירא גאון שכתוב בספר המקצועות מעשה שהיה בימי אבותינו הקדומים ז"ל פעם אחת ע"ש היה יום המעונן וכסבורין העם שחשיכה והדליקו את הנרות ולא הספיקו להתפלל מנחה עד שנשבה הרוח ונתפזרו העבים וראו השמש ולא התפללו ערבית והיה שהות ביום והתחילו הנרות לכבות ושאלו לחכמי הדור ואמרו שאותם שהדליקו הנרות אסורין להדליק ולעשות מלאכה משום שכבר קבלו עליהם את השבת אבל שאר אנשי בית מותרין להדליק נר אחר אבל באותו הנר שהדליק לשם שבת אסור ליגע בו ולהוסיף עליו שמן ואפילו אם כבה אסור לטלטלו וליגע בו עד מוצאי שבת אבל איש אחר מותר להדליק נר אחר עכ"ל".

מכאן, שרק המדליקים קבלו שבת, אבל מי שלא הדליק מאחר ולא התפלל ערבית לא קיבל שבת. וע"ע בשיבולי הלקט (סי' נט) שהביא את הדברים.

וכך כתב בפירוש הארחות חיים (ח"א דין הדלקת הנר בע"ש אות ו): "לענין הדלקת נר חנוכה בע"ש י"א שיש לו להדליק תחלה נר של שבת לפי שהוא תדיר ולא הוי קבלת אסור מלאכה אחר שדעתו להדליק אח"כ נר חנוכה. וי"א שצריך להקדים נר חנוכה להדלקת נר שבת ונר שבת מצותה סמוך לשקיעת החמה כמו שאז"ל במסכת תענית פ"ק כי חזיתו שמשא אריש דקלי אדליקו שרגא משום דבתר הדלקת נר שבת אין ראוי לעשות שום מלאכה לפיכך מדליק תחלה נר חנוכה ומברך כיון דלא יכיל להדליק אחר נר שבת. ונראה באמת שיש להקפיד אם אדם אחד מדליק את שתיהן אבל אי לא אדליק אדם א' את שתיהן אין להקפיד כי באמת **אחר ההדלקה אין איסור לעשות מלאכה אלא מי שהדליק בלבד** וכן הר"ף ז"ל".

וכך פסק רמ"א להלכה (סי' רסג סעי' י) "והמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה, אם לא שהתנה תחלה, ואפילו תנאי בלב סגי אבל שאר בני הבית מותרין במלאכה עד ברכו".

2. הפרי מגדים (משבצות זהב סי' רסג ס"ק א) דן האם קבלת שבת על ידי הדלקה עדיפה מעל ידי תפילה או להיפך, בתוך הדברים הוא כותב: "מכל מקום מסעיף י' דאשה המדליקה אסורה ושאר בני הבית מותרים, אף שאשה המדליקה היא עקרת הבית והם נמשכים אחר דעתה תמיד, אפילו הכי הקילו בהדלקה, והרי בתפלה סעיף י"ב המיעוט נמשכים אחר הרוב, ומשמע הוא הדין אחר גדול הבית, ואם כן חזינן דתפלה חמורה מהדלקה". מהמשפט שהבליע הפרי מגדים בסוף דבריו,

שהוא הדין אחר גדול הבית, עולה שבמקרה בו הבעל קיבל שבת בתפילה, כל הבית נגרר אחרי הבעל ועל האשה להדליק את הנרות לפני שהבעל מתפלל ומקבל שבת.

וכך פסק הגר"ש וואזנר זצ"ל בשבט הלוי (ח"ז סי' לה): "להלכה יראה לעני"ד שהאשה נגררת אחרי קבלת שבת של הבעל ברכו או מזמור שיר ליום השבת, לא מבעיא אם הבעל מתפלל ביחידות בתוך ביתו וקיבל שבת בתפילה ועי"ז פירש ממלאכה שבני ביתו נגררים אחריו, ומסברא יראה דבזה אין הדלקת הנרות בתוך הבית קובעים אלא קבלת הבעל והאשה צריכה להדליק לפני תפילת הבעל, דע"כ לא כ' הרמ"א סי' רס"ג סי' דאין שאר בני הבית אסורים במלאכה ע"י הדלקת האשה היינו שאין האשה מחייבת שאר בני הבית, אבל הבעל כן מחייבם אם פירש בדין קבלת שבת אלא אפילו הוא מתפלל במנין קטן, ורוב בני העיר עדיין לא קבלו שבת, ואמרינן סי' רס"ג סי"ב דהמיעוט נמשך אחרי הרוב היינו לחומרא אם הרוב קבלו שבת ומיעוט לא קבלו, אבל אם המיעוט קבלו הלא מבואר שם סי"א אעפ"י שלא קבלו הקהל ולא התפללו אם קדם יחיד והתפלל של שבת מבעו"י חל עליו שבת ואסור במלאכה, ולא מהני אפילו תנאי בזה. וא"כ פשוט מנין שלם של יחידים כאלה שחל שבת עליהם עפ"י הלכה, ופשוט בעיני כיון שהוא קבלת שבת עפ"י הדין שבני ביתם נגררים אחריהם והא דאשתו וב"ב נגררים אחריהם הוא בדרגא דהמיעוט נגררים אחרי הרוב ועדיף מזה דאשתו כגופו ונמשכת אחריו מראיות שא"צ לעלותם על הכתב וכל איש שורר בביתו".

מאידיך, הגר"ע יוסף זצ"ל (חזון עובדיה שבת א עמ' רפח-רפט) הביא מכמה פוסקים שאדם פרטי נגרר רק אחרי רוב הצבור, שאם רוב הצבור קבלו שבת גם האדם הפרטי נאסר במלאכה. אבל יחיד, אפילו אם הוא הגדול בבית ובעל הבית, לא יכול לחייב את בני ביתו ולגרור אותם אחריו.

ומאחר ואנו עוסקים בקבלת שבת לפני זמנה, והחיוב אז הוא רק מדרבנן, העלה הגר"ע יוסף זצ"ל להקל. והביא שכ"פ בשו"ת באר משה (ח"ב סי' יז).

וכ"פ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' לח).

3. כתב הב"י (סי' רסג): "כתב הר"ן בפרק שואל (סד ב ד"ה ומדאמר"י) - ומדאמרין הכא (שבת קנא א) שמותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו' כתב הרשב"א (בחי' שם ד"ה אמר רב יהודה) בשם התוספות דמהא שמעינן דישראל שקיבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה פלונית ולי אין הנדון דומה לראיה דשאני הכא דאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר עכ"ל. ואיני מבין דבריו דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לעשות לו מלאכה".

וּכְתַב רַמ"א בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה: "וְנִרְאָה לֹמֵר דֹּאף לְדַבְרֵי הַר"ן דְּאוֹסֵר הֵינּוּ דּוֹקָא בְּתוֹסַפְתָּ שֶׁל הַכְּנֶסֶת שֶׁבֶת דָּאִי אִפְשָׁר לֹו לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ אֲבָל בְּתוֹסַפְתָּ שֶׁל מוֹצָאֵי שֶׁבֶת דְּאִפְשָׁר לֹו לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ שִׁיתְפַּלֵּל וַיְבַדִּיל שְׂרִי... וְלֹזָה נִרְאָה גַם כֵּן דְּמוֹתֵר לִיהֲנוֹת בְּאוֹתָהּ מִלֵּאכָה שְׁעָשׂוּ לֹו אַחֲרָיִם אָף עַל גַּב דְּהוּא עֲצֻמוֹ עֲדִיין אֲסוֹר בְּמִלֵּאכָה... דְּשְׂרֵי לַעֲשׂוֹת לֹו מִלֵּאכָה וְלִיהֲנוֹת מִמֶּנָּה. מִיְהוּ בְּתוֹסַפְתָּ הַכְּנֶסֶת שֶׁבֶת צ"ע אִם שְׂרֵי לִיהֲנוֹת מִן הַמִּלֵּאכָה שְׂאֲחֲרָיִם עוֹשִׂין לֹו... מִיְהוּ נִרְאָה דֹּאף לְדַבְרֵי הַר"ן וְהַתּוֹסַפּוֹת אִם אַחֲרָיִם עִבְרוּ וְעָשׂוּ לֹו אֹו עָשׂוּ לַעֲצֻמָּן וְדָאִי מוֹתֵר לִיהֲנוֹת בּוּ, דֹּאף בְּעִירוּבֵי תְּבִשְׁלִין לֹא קָא מְבַעִיא לְהוּ בְּגִמְרָא אֲלֵא אִם עִבֵּר וְאִפְהָ בְּעַצְמוֹ, אֲבָל אִם אַחֲרָיִם עָשׂוּ לַעֲצֻמָּן אֹו עִבְרוּ וְעָשׂוּ לֹו וְדָאִי שְׂרֵי לִיהֲנוֹת, דֹּאף עִירוּבֵי תְּבִשְׁלִין דְּהֵתֵם אֲסוֹר לֹמֵר לְאַחֲרָיִם לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכְתּוֹ. וְאִפְשָׁר דָּגֵם הַר"ן מוֹדָה לְדַבְרֵי הַרְשָׁב"א דְּשְׂרֵי לַעֲנִין דִּינָא אֲלֵא שְׂדַחָה רֵאִיוֹת הַרְשָׁב"א, וְכֵן נִרְאָה מְדַבְרֵי מֵהַר"י וְוִיֵּל שְׂאֲכַתּוּב בְּסֻמוֹךְ דְּשְׂרֵי דְּלֵא הוּא דִּין תּוֹסַפְתָּ זֹו כְּדִין שֶׁבֶת גְּמוּרָה, וְכֵל שְׁכֵן לְדַבְרֵי הַרְשָׁב"א דְּמַתִּיר לֹמֵר לֹו לַעֲשׂוֹת לֹו מִלֵּאכָה כֵּל שְׁכֵן דְּמוֹתֵר לִיהֲנוֹת מִמֶּנָּה דְּהָא לֹא שְׂנָא. וְכַתֵּב מֵהַר"י וְוִיֵּל בְּתִשְׁבוּתָיו סִימָן קי"ו דָּאִם קִיבֵל עֲלֵיו שֶׁבֶת שְׁעָה אֹו ב' קוֹדֵם הַלֵּילָה יִכּוֹל לֹמֵר לְגוֹי לְהַדְלִיק נֵר דְּהָרִי מִקְצַת יִשְׂרָאֵל עֲדִיין עוֹשִׂין מִלֵּאכָה כֵּל שְׁכֵן דְּלְדִידָהּ אֲמִירָה שְׂרִיא".

וְכַךְ נִפְסַק לְהַלְכָה בְּשׁו"ע וְרַמ"א (ס"י רִסְג סְע' יז): "י"א שְׂמִי שְׁקִיבֵל עֲלֵיו שֶׁבֶת קוֹדֵם שְׂחֻשְׁכָּה מוֹתֵר לֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל חֲבִירוֹ לַעֲשׂוֹת לֹו מִלֵּאכָה. הַגָּה: וְמוֹתֵר לִיהֲנוֹת מֵאוֹתָהּ הַמִּלֵּאכָה בְּשֶׁבֶת. וְכ"ש בְּמו"ש, מִי שְׂמֵאֲחֵר לְהַתְפַּלֵּל בְּמו"ש אֹו שְׂמִמְשִׁיד סְעוּדָתוֹ בְּלֵילָה, מוֹתֵר לֹמֵר לְחֲבִירוֹ יִשְׂרָאֵל שְׂכַבֵּר הַתְּפַלֵּל וְהַבְּדִיל לַעֲשׂוֹת לֹו מִלֵּאכְתּוֹ לְהַדְלִיק לֹו נְרוֹת וְלִבְשֵׁל לֹו, וְמוֹתֵר לִיהֲנוֹת וְלֵאכּוֹל מִמִּלֵּאכְתּוֹ, כֵּן נ"ל".

וְעִי בְּט"ז שֶׁהֵבִיא שֶׁהַלְבוּשׁ חוֹלֵק בּוֹזֵה עַל רַמ"א וְהָאֵרִיךְ מֵאֵד לְבֹאֵר אֵת הַמַּחְלּוֹקֶת וְלְהַסְבִּיר אֵת שִׁיטוֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים בְּסוּגִיָּה.

וּבְמִשְׁנֵה בְּרוּרָה (ס"ק סד) בִּיָּאֵר "דְּכִיּוֹן שְׂלַחְבִירוֹ מוֹתֵר אִין אִיסוֹר אֲמִירָה שִׁיךְ בּוֹזֵה. וְסְעִיף זֶה אִיירִי כְּשִׁישׁ שֶׁהוּא הֶרְבֵּה עַד בְּה"ש דָּאִם הוּא סְמוּךְ לְבִין הַשְּׂמִשׁוֹת בּוֹדָאִי קִבְלוּ רֹוב אֲנָשֵׁי הָעִיר שֶׁבֶת וְהַמִּיעוּט נִגְרַר אַחֲרֵיהֶן בְּע"כ וְכַדְלַעִיל בְּסִי"ב וְלֹא שִׁיךְ דִּין זֶה. כְּשִׂמְגִיעַ סְמוּךְ לְבִין הַשְּׂמִשׁוֹת אֵל יִמְתִּינוּ לֹמֵר מְזֻמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשֶּׁבֶת [אֹו שְׂאֵר מֵאַמְרִים הַנּוֹהֲגִים לֹמֵר בְּשִׁבִיל קִבְלַת שֶׁבֶת] בְּשִׁבִיל אִיזָה אֲנָשִׁים הָעוֹסְקִים בְּבֵיתֵם בְּעִנְיָנֵיהֶם וְמִשְׁהִין לְבּוֹא לְבַהֲכ"נ".